

Intelectualidad mallorquina a fines del siglo XIX Los Orlandis

MIGUEL FERRER FLÒREZ

1 – Introducción

Una nota ciertamente interesante en la historia mallorquina de finales del siglo XIX la constituye el desarrollo del movimiento intelectual que contó con varios centros que aglutinaron los elementos inquietos preocupados por la cultura y su desarrollo, que desde distintos ángulos promovieron el cultivo de la literatura, el conocimiento de la historia local y aún en algunos casos el respeto hacia el ideal religioso que siempre tuvieron presente en sus creaciones.

La preocupación intelectual y el desarrollo del pensamiento, encuadrados generalmente en el marco literario tuvieron su origen en la fundación de *La Palma* en 1840 por José Mª Quadrado y Neto, el ejemplar polígrafo balear que al frente de un grupo de colaboradores entusiastas dieron a conocer el Romanticismo. Siguió la creación de *La Fe* y aún otras publicaciones que partiendo del elemento tradicional y religioso de aquel movimiento, se concretaron en la defensa de los valores cristianos y de la tradición que dio sus frutos en la fundación del periódico *El Áncora* que en un plan apologetico vino a ser el adalid de la defensa de estos ideales.

A finales de la centuria y en torno del *Museo de Historia y Literatura, Ciencias y Artes* (1875) como continuación de la *Revista Balear de Literatura, Ciencias y Artes*, aparece un grupo de escritores que animados por el director del *Museo* D Lluís Pons y Gallarza integran un grupo de selectas personalidades como Marià Aguiló, Tomàs Aguiló, Antoni Mª Alcover, Miquel Costa y Llobera, Joan Alcover y Maspons, Juan Luís Estelrich, Bartomeu Ferrà, Manuel de los Herreros, Gabriel Maura, Mateu Obrador, Miguel de los Santos Oliver, Juan O'Neill, Pere d'Alcántara Peña, Ramon Picó y Campomar, José Mª Quadrado, Jeroni Rosselló y José Tarongí.

Un mundo aparte lo constituían los escritores o intelectuales de ideas avanzadas como Miguel Bauzá, Joaquín Fiol, Ricardo Ankerman o Jerónimo Bibiloni entre otros que no participaron tan directamente del desarrollo literario e histórico que aquí tratamos especialmente.

2 – Las tertulias literarias

Las tertulias culturales o literarias fueron frecuentes en el siglo XIX y entre ellas destacó el Salón Beethoven dedicado al fomento y cultivo de la buena música. Fundado en 1898 atendió también las inquietudes literarias y fue a su vez integrador de otras tertulias literarias como eran la de Can Banquer y la de Juan Bennsasser. Sus promotores fueron Antonio Noguera, los hermanos Marqués Luigi (Juan y Antonio), Fernando y Enrique Alzamora, Melchor Oliver y José Tous Ferrer. En 1904 el Salón Beethoven y el Fomento de la Pintura y Escultura se juntaron para dar lugar al Círculo de Bellas Artes.

Entre los miembros del Salón Beethoven había también literatos, pintores y en general intelectuales como Miguel de los Santos Oliver, Gabriel Alomar Villalonga o Joan Alcover. Y precisamente a su ejemplo surgieron tertulias de carácter vario, más íntimo o particular, como la que se reunía en la residencia de D. Joan Alcover y Maspons (1854-1926) en la calle de Sant Alonso¹ donde acudían generalmente literatos bajo el liderazgo teórico de Joan Alcover y acaso Miquel Costa i Llobera. La reunión tenía un carácter predominantemente literario y a los nombres citados cabe añadir el de Pedro Campins, que fue obispo de Mallorca, Joan Rosselló de Son Fortesa (Juan Rosselló i Crespi), Josep Ramis d'Ayreflor y Sureda, Joan Ramis d'Ayreflor y tal vez aún Miquel Ferrà, José Mª Tous y Maroto y Llorenç Riber entre los más jóvenes de entonces. A él acudieron en sus primeros tempos los hermanos Orlandis.

3 – Los Orlandis

La familia de los Orlandis ha proporcionado figuras eminentes a la Iglesia y en el campo de las letras², pero aquí vamos a concretar nuestra atención en las figuras de los hermanos Pere y Ramon Orlandis y Despuig, este último tan vinculado al mundo de *Cristiandad*³ y a su entorno.

Pere Orlandis (1864-1897) era el primogénito de la familia y fue un exquisito poeta en lengua catalana a pesar de lo reducido de su producción literaria. Conocida ya su trayectoria espiritual⁴ y aún su vida, pues después de unos amores contrariados decidió entregarse totalmente a Dios, ingresando en el Seminario de Salamanca para desde allí solicitar el ingreso en la Compañía de Jesús al igual que antes lo había verificado su hermano Ramón. Mas su muerte, ocurrida en noviembre de 1897 en Salamanca adonde había acudido para seguir sus estudios eclesiásticos, según se

¹ Esta casa ha sido derribada en su interior y al parecer se construye otra destinada a ser la sede de la Obra Cultural Balear.

² Miguel FERRER FLÓREZ: *Los Orlandis. El Día del Mundo. Illes Balears*. (Ed. de los días 10 y 11 de mayo de 1994).

³ El P. Ramón Orlandis y Despuig (1873-1958) nació en Palma de Mallorca. Ingresó en la Compañía de Jesús y dedicó su actividad apostólica al Apostolado de la Oración y en 1925 fundó la *Schola Cordis Iesu*, desarrollando en el plano cultural el ideal del Apostolado de la Oración y fue el iniciador de la escuela tomista de la Universidad de Barcelona. La fundación *Ramón Orlandis i Despuig* continúa su labor a través principalmente de la revista *Cristiandad*.

⁴ Miguel FERRER FLÓREZ: "Ramón Orlandis i Despuig. Dios, familia y poesía", *Cristiandad*, 1995, 764-765. Especialmente el n° 765.

desprende de un telegrama suyo⁵, según de cuajo aquellos propósitos, lo que motivó que su amigo Miquel Costa y Llobera le dedicara una hermosísima elegía –*Complanta*– sin duda la mejor de las salidas de sus manos en este subgénero literario⁶. Según la crónica escrita por D. Antoni Mª Alcover y Sureda para el *Diario de Palma* murió de una pútrida fulminante. Al respecto es interesante señalar que bastantes años antes, en carta dirigida a su amigo Joan Rosselló de Son Fortesa el 15-V-1886, manifestó el sufrimiento de fuertes dolores de cabeza que según el médico consultado (Sr. Lliteras) se atribuían al estado nervioso e igual opinaba su amigo. Una fuerte preocupación moral podía ser la causa de esta intranquilidad, causada por sus pretensiones amorosas hacia una señorita que su padre no aceptaba, y que en carta posterior al mismo amigo (11-VI-1886) le manifiesta, que tiene decidido comunicárselo a su padre. Los remedios aconsejados para evitar estas fuertes jaquecas se reducían al recurso de la ducha, entonces solución que se creía idónea, aun cuando él no lo juzgaba así, pues prefería dar largos paseos por las tardes, encontrándose de esta forma más descansado durante las noches⁷.

Pere Orlandis acudió a la tertulia Alcover y allí dio a conocer tímidamente algunas de sus composiciones. En este ambiente intelectual se desarrolló la amistad con Costa y Llobera de la que también participó su hermano Ramón, creándose entre ellos un hábito de afinidad espiritual ya examinado en otra ocasión⁸. Precisamente como contribución a estas relaciones espirituales entre ambos hermanos y Miquel Costa y Llobera, publicamos unas cartas que han permanecido inéditas hasta ahora; constituyen un testimonio claro de la amistad, el reconocimiento del magisterio de Costa y detalles curiosos de la vida de ambos hermanos. Incluimos también una carta dirigida a D. Matheu Rotger escrita en la misma línea que las restantes.

4 – La correspondencia de los Orlandis

4.1 – Las cartas de Pere Orlandis y Despuig

Las cartas escritas por Pere Orlandis a Miquel Costa y Llobera permiten reconocer claramente el magisterio literario de Costa y en ellas se puede apreciar el ambiente intelectual existente en la tertulia literaria de D. Joan Alcover y como en ella se encontraban los Orlandis entre las figuras más destacadas del mundo cultural de la Mallorca de entonces.

La humildad y sencillez de Pere Orlandis infravaloraban su obra literaria. Su interés por el desarrollo del poema de Costa *El castell del Rei*, era extraordinario y sin duda en ello influía su tema romántico-histórico, que encuadraba bien en la temática preferida de Orlandis. Ello se ve en la carta nº 1 y el respeto al magisterio de Costa queda patente en la nº2 y es curioso lo reconfortado que se siente el autor, cuando

⁵ Telegrama del 23 –IX-1897 remitido por Pere Orlandis a Costa y Llobera. (Copia en el Arxiu de les causes dels sants)

⁶ Para la vida y obra de Pere Orlandis puede consultarse: José ORLANDIS Y ROVIRA: *Un poeta neoromántico mallorquín: Pedro Orlandis i Despuig*. Sep. de *Estudios de historia moderna y contemporánea*. Homenaje a Federico Suárez Verdaguer. Ed. Rialp, 311-321.

⁷ Carta a Joan Rosselló de Son Fortesa del 11-VI-1886. Archivo SAL (Sociedad Arqueológica Luliana).

⁸ Miguel FERRER FLÓREZ: "Afinitat espiritual entre Costa i els Orlandis". *Cala Murta*, 18, 5-9.

Costa prodiga admiraciones y alabanzas a su obra. Las cartas 3ª y 4ª denotan las mismas cuestiones junto a detalles menos importantes.

4.2 – La correspondencia de Ramon Orlandis S.J.

Estas cartas del P. Orlandis corresponden a una época algo posterior, cuando su hermano Pere ya ha fallecido y su autor agradece a Costa el envío de determinadas obras suyas y aún otras atenciones.

Las tres cartas que publicamos, escritas entre 1899 y 1908 evidencian la recíproca amistad entre Costa y su autor, al remitirle el primero algunas de sus obras: *Tradicions i fantasies*, *Horacianes*, *La deixa del geni grec* y las obras escritas en castellano. Las cartas tienen un interés vario, agradecimiento por la *Complanta* dedicada a la muerte de su estimado hermano Pere (*com ell i jo eren tan germans*) llega a decir el P. Ramón, emisión de juicios críticos respecto a la obra de Costa. Esto último obedece a la excelente formación clásica que tenía el P. Orlandis y así en la carta nº 2 manifiesta que *La deixa del geni grec*, con el indiscutible mérito de concentrar o condensar una trama tan alejada en años con una época prehistórica (como él dice), daba pie en su opinión para elaborar un poema de mayor extensión donde los esbozos del carácter de los personajes, adquiriera mayor y más completa dimensión. En otra ocasión le manifiesta que temía que el uso de la lengua castellana no podría suplir la expresividad de la lengua materna mallorquina (sic), pero esta opinión resultó infundada cuando leyó la totalidad de la obra castellana. De todas formas, deja siempre bien claro el P. Orlandis la personalidad y autoridad de Costa en el orden literario.

APÉNDICE I⁹

I

Carta de Pere Orlandis a Mateu Rotger

Sr. D. Mateu Rotger¹⁰

Palma, Agost

Benvolgut amic: Vaig rebre la seva carta de la setmana passada: dispens que no li haja contestat fins avui. No ho he fet perquè al cap d'una dia o dos d'aver-la¹¹ rebuda m'en vaig haver de venir a Ciutat i aquí som encara apessat (sic)de feines, sense tenir temps per res. Per paga en Miquel Oliver¹² que me convidà per fer qualque cosa pel tom d'en Quadrado¹³, i com jo no estic avesat a fer res d'encàrrec me costà pena ferm, el poder-lo complaure. Al cap i a la fi, no sabent pero on prendre, li vaig escriure una carta en mallorquí, advertint-li que la posàs en el tom si trobava que era posadora i que si li pereixia que no ho era que ho deixàs anar. Li aseguro que me

⁹ En general se han adaptado los textos a la ortografía actual, si bien se han conservado formas y expresiones dialectales con el fin de que los textos no pierdan carácter naturalidad.

¹⁰ Se trata al parecer de D. Mateu Rotger autor de la *Historia de Pollensa*.

¹¹ Es decir, *haver-la*

¹² Miguel de los Santos Oliver Tolrà (1864-1920), periodista, historiador autor de numerosas obras en castellano y catalán. Fue director de *La Vanguardia*.

¹³ Se refiere a José M^o Quadrado y Neto, ilustre polígrafo balear defensor del pensamiento conservador y tradicional.

vaig llevar un bon pes de damunt quan la vaig tenir acabada. Quan la hi vaig dur me llegí una poesia d'en Joan Alcover¹⁴ que m'agradà molt i me va dir que té un escrit del P. Restituto¹⁵ i treballs en prosa d'en Frates¹⁶ i d'en Maura (Exmo. Toni)¹⁷. Me va extranyar que no me parlàs de _____¹⁸ d'en Menéndez.

La relació de lo d'Alcúdia que m'envià resultà molt hermosa i molt interessant, però jo sé si sabré treure'n partit que s'hauria de treure¹⁹ perquè fes afecte. Ja ho veurem. M'agraden molt ses dues poesies llatines, la dedicada a n'el poeta la vaig entendre bé, la del Nunci se resistia un poc, així mateix la'm vaig fer meva.

¿I el Castell del Rei ? Supós que es tercer cant ja deu estar llest del tot, això pel cap prim; per ventura ja'n té un parell²⁰ més d'enllestits. N'Oliver mé parlà i me digué que, segons notícies, era una cosa molt bona lo que li havia fet; no sé de qui ho sabia.

Quan vostès se'n hagueren anats me pegà l'idea de refer aquella poesia *Lo patge cavaller* que D. Toni²¹ va fer publicar a *El Àncora*²² contra el meu gust, perquè no m'agradava sens forma²³. D. Thomàs troba que ara està millor²⁴. La hi envio perquè la mostri a D. Miquel²⁵.

Li don²⁶ expressions de part meva i també a la seva família i a D. Joan Cifre²⁷ I mani a son amic que li besa ses mans

Pere Orlandis

2

Carta de Pere Orlandis a Miquel Costa i Llobera

Sa Punta²⁸ 28 d'agost de 1896

Sr. D. Miquel Costa

Estimat amic i mestre: La setmana passada la tia Magdalena²⁹ me dugué la seva carta a Ciutat, on he estat más de quinze dies arreglant documents i altres³⁰ ben poc agradables, per cert. I des de que la vaig llegir no es pot pensar lo inflat que vaig, més que un lleu en seba, diria D. Toni³¹, lo mateix que D. Martí Tacón, per dins ca's sogre, després d'haver mort s'animalot. De tants de fums i de tanta inflor vostè en té la culpa sencera, perquè jo m'estava el más descansat

¹⁴ Joan Alcover i Maspons, ilustre poeta mallorquí que junto a Costa representan los valores más altos de la Escuela Mallorquina de poesía.

¹⁵ El P. Restituto del Valle Ruíz era un agustino destinado por aquel entonces al colegio que su orden tiene en Palma. Era un intelectual reconocido en el ámbito isleño y es autor de la traducción de *El pi de Formentor*, la famosa poesia de Costa, al castellano.

¹⁶ Antonio Frates Sureda (1829-1918) autor de novelas de costumbres mallorquinas. Defensor del conservadurismo y de la tradición.

¹⁷ Se refiere a D. Antonio Maura y Muntaner el político conservador mallorquí. Tal vez el inciso tenga un cierto carácter irónico

¹⁸ Sigue un espacio en blanco.

¹⁹ La forma correcta sería: *pero no sé si jo sabré treure'n (el partit) que se'n hauria de treure*.

²⁰ El autor escribe *parey*

²¹ Se refiere a D. Antonio M^o Alcover y Sureda, el recopilador del *Diccionari català-valencià balear*

²² *El Àncora* fue fundado en 1875 por D. Miquel Maura y Muntaner y fue el defensor del conservadurismo tradicional. A menudo tuvo un carácter apologético en defensa de los ideales cristianos. Cesó de publicarse en 1900.

²³ Parece que el autor quiere decir *de cap manera*.

²⁴ Thomàs Aguiló. Escritor y poeta mallorquí de *La Renaixença*.

²⁵ Se refiere a Miquel Costa y Llobera

²⁶ Forma usada en mallorquí, es decir en catala, *domi*.

²⁷ Rector de la parroquia de Pollença en tiempos de Costa y Llobera.

²⁸ *Sa Punta* es un predio (*possessió*) que pertenecía a la familia Orlandis. Está situada en el municipio de Son Servera al E.de Mallorca en terrenos llanos con suaves montículos y horizonte despejado.

²⁹ Era Dª Magdalena Despuig y Troncoso

³⁰ En la copia utilizada aparece un espacio en blanco.

³¹ Se refiere a D. Antoni M^o Alcover y Sureda recopilador de les *Rondalles mallorquines*

del món gira que gira paperots vells, quan m'entregaren la carta i llegir-la i perdre el campanaret de vista tot va esser ú. L'únic que me posa terra a l'escudella és pensar i recordar-me que moltes vegades he sentit a dir i una vegada al manco vaig llegir estampat en lletres de motlo, que els lírics de raça veuen les coses lo mateix que per dins un vidre d'aument i que per aquesta circumstància senten un entusiasme tan gran pels objectes que canten, i la veritat, tenc per ferm, de que el lirisme seu faci tant de grau, que fins i tot hi hagi vidre d'aument en la crítica i que gràcies a n'això *Lo patge cavaller* li hagi fet més efecte del que li pertoca fer. De tots modos i davant les³² a ma banda. Tantes gràcies de les alabances que el ditxós romancet li ha merescudes.

Sobre lo dels cavallers d'Alcúdia no sé que contestar-li, perquè fins a l'hora present no he tingut bastant de coratge per començar res i no és que l'assumpte no m'agradi, sinó que les meves forces no arriben a tant. Jo li asseguro que faré de la meua part tot quant podré per treure'n partit i arribar a l'enfront; però tenc per ferm que a mitjan lloc el carro romanguí dins l'encallador. Tant si ho fas com si no ho fas, que no pensi ni digui que jo no li reconec autoritat en matèria literaria, perquè si jo ho feia així, no seria vostè el que perdria més amb tal afirmació.

Tot mos³³ sigui enhorabona per lo del Castell del Rei. Ja li asseguro que en tenc ganes ferm de sentir el tercer cant de que me parla i els que hagin vingut darrera, i per part meua tantes de gràcies, per lo de la silueta blanca.

A Ciutat vaig parlar amb D. Bernat Matas i per ell vaig saber que vostè havia de predicar el dia de Sant Magí. Ja m'hauria agradat ferm el poder-lo esperar, però tenia necessitat de venirme'n a La Punta. Supòs que degué veure D. Thomàs³⁴ i que li va llegir tres o quatre poesies noves que ha fetes, motiu que ens fa estar també a tots noltros d'enhorabona. D. Antoni³⁵ escriu rondalles com un desesperat i està de lo més content perquè n'ha trobades de noves, especialment una de primera, de primera, tan bona que m'entusiasmà una cosa fora mida a mi que no som liric del tot.

Tots els de per aquí m'encarreguen expressions per vostè i per D. Matheu. El salutí de part meua i també a son pare i demés de ca-seva i dispongui de son amic.

3

Carta de Pere Orlandis a Miquel Costa i Llobera

La Punta, 16 d'octubre de 1896

Sr. D. Miquel Costa

Estimadíssim mestre: Fa una temporadeta que li vaig escriure complint una encomanda que m'havien³⁶ feta, i com veig que passa temps i vostè no me contesta, estic segur de que una de dues: o la carta meua o la seva resposta s'han aturades a mitjan lloc, cosa molt natural en aquest racó del món, perquè segons diuen el correu de Son Servera està molt mal arreglat. L'assumpte és que D. Mariano Monserrat Canyelles, capellà de ca Dª Leocàdia Togores, té demanat per entrar en los vapors de la Companyia Trasatlàntica i desitja una recomenació seva. Me digué que vostè està escalivat de donar recomenacions, perquè una vegada al feren quedar malament, però que (amb) ell no hi ha perill, de que torn³⁷ arreu a mig camí. D. Monserrat és amic meu i me sembla que els motius que l'inclinen a demanar plaça són molt poderosos i dignes de respecte. Si pot vostè fer qualque cosa per ell me ferà molt content. Li don les gràcies per adelantat, encara que en Monescillo quan era cardenal de València no volia en modo algun que les hi donassin.

³² En la copia utilizada aparece un espacio en blanco.

³³ El autor subraya este término.

³⁴ Se refiere a Tomàs Aguiló

³⁵ Se refiere a D. Antoni Mª Alcover y Sureda.

³⁶ El autor escribe *havien*.

³⁷ Mallorquinismo. El término catalán es *torní*.

¿I el Castell del Rei? Supòs que ja el deu tenir enllestit del tot i li asegure que tenc moltes ganes de sentir-lo. Si ni fos perquè aquests dies estic arreglant uns assumptes d'arrendament hauria fet una passada per Ciutat just per fer una conversada i veure que tal s'en desfan els lleials pollensins desfressats d'urxellers. El dia que hi haja sessió a ca D. Thomàs o a ca n'Alcover³⁸ li encarreg que faci llegir a D. Antoni³⁹ *La Princesa bella* que té un bocí meravellosament⁴⁰ trobat. *La filla del sol i de la lluna* com a factura, té trossos qu m'agraden molt, però el tot m'empl menys⁴¹. Jo des que vaig refondre *Lo patge cavaller* no he fet res más que una cançoneta de picat que no treu romana, encara que D. Thomàs i D.Toni l'alabin molt, perquè són massa bona gent. Encara no he sabut afinar el jayent del roman caballaresc d'Alcúdia que és un poc feixuc per les meves espatles i me sembla que l'haurà de fer vostè; però abans hauria d'endiuenjar el poemeta clàssic que estic ben segur que sortirà una cosa de primera. De na Maria Antonia Salvà⁴² tenc una poesia que m'ha enviada, perquè la hi vaig demanar com és natural, titulada *Sol i pluja* i que és originalíssima i molt correcta de llenguatge i de factura. Aquesta al·lota val un món. L'altre dia vingué a La Punta un altre Montoliu més decadentista que els altres dos, si no m'equivoc, perquè té manco bon paladar. Mos digué a D. Toni i a mi un parell d'assaigs⁴³ que ha fets i no varem entendre una paraula ni coneguerem el metre. És una escola de locos rematats.

La tia i demés el comanen molt ferm i li besa les mans son mic
Pere Orlandis

4

Carta de D. Pere Orlandis a Miquel Costa i Llobera

La Punta 22 d'octubre de 1896

Sr. D. Miquel Costa

Amic mol estimat: Ja me pensava jo que no hauria rebuda la primera carta que li vaig escriure recomanant D. Monserrat Canyelles. Don moltes gràcies a Déu perquè la segona no hi és aturada a mitjan camí i altres tantes a vostè per la promtitud⁴⁴ en lo remetre, que diu D. Thomàs, i pel bon acolliment de l'encomanda.

Dilluns o lo més tart dimarts sin no hi ha res de nou, mos n'anirem a Ciutat a prendre redòs per una temporada llarga. No sé si vostè encara hi serà o si haurà partit altra vegada cap a Pollença. Si jo no l'hi trob me sabrà greu ferm porque com més va més ganes tenc de sentir la part del Castell que no conec i que segons diu D. Toni es saborosa del tot.

Perquè vostè me diu que ho faci, en lleure provaré de pegar una bona estreta an en *Pacho* i companyons d'Alcúdia, que si no s'hi posava tan fort ho deixaria anar, perquè li men por a tal assumpte. Trob que és feixuc per mi i no sé com anirà el voler donar midat⁴⁵ a lo del born i a l'investida mesclat amb la protèssia d'aquell frare que no me'n recor que havia nom. ¡Sap que ho som de bo d'esbraonar!, més de lo que es fa comptes.

Mos n'hem d'anar a Son Serevera; el cotxe està enganxat i me criden. En coman molt son pare i disponga de son amic

Pere Orlandis

³⁸ Se refiere a las tertulias literarias que se tenían en los domicilios de ambos escritores.

³⁹ D. Antonio M^o Alcover y Sureda el recopilador de les *Rondalles mallorquines*.

⁴⁰ El autor escribe *maravellosament*.

⁴¹ El autor escribe *menos*.

⁴² Se refiere a la poetisa mallorquina M^o Antònia Salvà de sa Llapassa (1869-1958) nacida en Lluçmajor (Mallorca)..

⁴³ El autor escribe *ensais*.

⁴⁴ El autor escribe *promtut*.

⁴⁵ Acaso el autor quiere decir *mesurat*. El sentido de la frase es oscuro.

Apéndice II

1

Carta de Ramon Orlandis S. J a Miquel Costa i Llobera

Senyor D. Miquel Costa Prve.

28 abril 1899

Molt estimat i respectable D. Miquel: Un doble motiu d'agraïment me fa posar avui mà a la ploma per escriure-li aquestes retxes. Lo primer per agrair-li la prova d'amor i vertadera amistat que vostè donà envers del meu germà Perico (q.a.c.s.) amb la *Complanta*⁴⁶ que li dedicà. Com res de fingit, ni d'abultat hi havia dins aquells versos, pot pensar vostè quins sentiments causarien a qui estimavem de bon de veres an'en Perico. Déu nostre Senyor l'hi pag i haja donat an el meu germà la felicitat que aquí baix no podia trobar.

És l'altre motiu que em fa prendre la ploma el donar-li les gràcies pel llibret, que tingué l'atenció inmerescuda d'enviar-me. Molt de gust he trobat llegint les composicions que conté, tant, que encara que estava prevengut contra elles, creient que el castellà les havia de llevar un poc de veritat i senzillesa, n'hi ha unes quantes que quasi no he enyorat el mallorquí. Ara no falta si no que nos regali prest la segona edició de les mallorquines, augmentada amb les que no té publicades i amb uns quantes de les castellanés tarduïdes al mallorquí; perquè així com *El pi de Formentor* no sap riure en castellà *més fort que les onades*, així aquesta mar de Pollença (que tampoc sap en castellà *per tomar entre l'escuma lo penyal*), aqueix *Proteo multiforme* contesti a les preguntes del poeta amb més franquesa i veritat, si pot ser. Per dir ver, ha estat la darrera composició una des que més m'han omplít, sense llevar res a las *Catacumbas* i altres. Tot li sigui enhorabona i Déu nostre Senyor faci que tot sigui a glòria seva.

M'encoman qualche vegada a Déu en la missa perquè me faci un bon jesuïta.

s.s.q.l.b.l.m.

2

Carta de Ramon Orlandis i Despuig S. J. a D. Miquel Costa i Llobera

15 abril 1903

Sr. D. Miquel Costa Pvre

Molt estimat amic i senyor: Lo primer de tot, Déu nostre Senyor li pagui a vostè la fina atenció que m'ha dispensada, enviant-me el seu tomet *Tradicions i fantasies*. En Perico⁴⁷ germà meu si visqués hauria estat molt content amb la nova publicació. Com ell i jo eren tan germans, pensí que ell ha llegit els seus versos amb els meus ulls i que li dóna a vostè l'enhorabona pel meu medi i ja no tenc res que afeïgir.

Creuria que m'ha sabut greu que *La deixa del geni grec* no haja crescut, fins a omplir tot el tomet? No sé jo si tothom serà molt afectat d'aquella versificació mig francesa, a lo Chenier⁴⁸; no sé tampoc si serà molta la gent que pugui ensaborir la mica de sal homèrica espargida ençà i enllà; però crec que el poemet venç una dificultat tal volta no petita, que és reconcentrar dins un assumpte llunyà una època prehistòrica. No li pareix que la materia se prestava a un bon poema on s'haurien pogut desenrotllar els caràcters que ara no poden estar sinó apuntats?

⁴⁶ Se trata de la hermosa elegía de 28 estrofas dedicada a la muerte del poeta Pedro Orlandis i Despuig en noviembre de 1897.

⁴⁷ Se refiere al poeta Pere Orlandis i Despuig.

⁴⁸ Probablemente se refiere al poeta André Me de Chenier (1762-1784) cantor de la antigüedad clásica o a su hermano José M^e (1764-1811) autor de formas innovadoras.

Encara que el meu parer no pesi molt li vull dir que estic content que surti vostè un poc del seu terreny més propi que me pareix esser el lirisme. Li vaig sentir dir a vostè una vegada que en Verdager havia escrit massa poesia mística, perquè com es cosa tan exquisita necessàriament ha d'esser rara. Lo mateix me pareix que es pot dir en general de la poesia lírica sobretot de le més íntima. El donar massa importància (encara que en té molta) a n'el sentiment del poeta ha duit a aberracions, principalment a lo sentimental. Què valdria, pos per cas, lo seu *pi de Formentor*, si tot es reduïx a una explicació, encara que fos vertadera, d'aquell *mon cor estima un arbre*? Crec que si li llevassin la part de descripció i d'interpretació moral de la naturalesa, la composició perdria lo manco un setanta per cent. Per això me pareix que és donar bon exemple a n'el *servum pecus*, sortir un poc de les profundes tenebres del jo, amb tot i amb això que per dir ver, la major part de les composicions d'aquest tomet no em satisfant tant com les líriques on pareix que el poeta ha sabut triar i per dir-ho així, cendre la flor del clasicisme, que es conté dins el llenguatge mallorquí i dins la manera de sentir i veure del cristianisme sencer i vertader.

En fi, perdoni'm le faltes de llenguatge, ortografia etc. etc. i encomani'm qualche vegada a Déu que molt ho necessit, si he de correspondre a les gràcies que Ell m'ha dispensades.

Queda de vostè afm.s.s.

Ramon Orlandis S. J

3

Carta de Ramon Orlandis S. J. A Miquel Costa i Llobera

30 juliol 1906

Sr. D. Miquel Costa i Llobera Pvre.

Molt benvolgut senyor i amic: Déu nostre Senyor li pagui aquesta atenció tan inmerescuda de part meva que va tenir enviant-me el seu tomet d'*Horacianes*. L'he llegit i rellegit i li dic de bon de veres que com més el llegesc, més m'agrada; trob, doncs, ben natural el bon èxit que ha tengut el llibret. A Déu tot li sigui glòria i a vostè tot⁴⁹ enhorabona.

Molt content m'ha fet veure l'anunci de la nova edició de les poesies. Ja n'hi havia massa d'espargides, que no havia qui les trobàs. Ja ho crec que en podran fer de bé per contrarestar a n'aquesta corrent tan buida i també, per què no dir-ho? tan poc moral del modernisme! Déu nostre Senyor li doni forces perquè pugui seguir treballant com treballa.

Son afm. amic i s.s

Ramon Orlandis

4

Carta de Ramon Orlandis S.J. a Miquel Costa i Llobera

2 juny 1908

Sr. D. Miquel Costa i Llobera Pbre. (sic)

Molt estimat senyor i amic: Massa temps m'he torbat a donar a vostè les més afectuoses gràcies pel tomet que es va dignar enviar a la redacció del Pilar, i a mi també perquè el llegís. No es podrà dir, crec jo, que sigui migrada l'ofrena que ve de part de Mallorca. Sé de bona tinta que el canonge Jardiel va calificar el sonet de preciosíssim. Lo que en va deixar empegueït és allò que l'havia fet per esser jo qui som. Sap qui som? Un pobre religiós i res pus. Déu nostre Senyor li pagui tot a caramull a vostè.

Conec algunes poesies de Mn. Riber. Ja ho crec que m'agradaria que envïàs qualche cosa al Pilar. De totes maneres faci el favor d'agrair-li en nom meu la seva bona voluntat.

⁴⁹ Es decir, *tota*.

Fins ara no he pogut veure la famosa conferència de Menéndez y Pelayo, ni sé tampoc si s'ha publicada. Tenc desitjos de llegir-la.

Encomani qualche vegada a son afm. amic i s.

Ramon Orlandis S. J.

Resum

A través de la correspondencia mantenida entre los hermanos Orlandis y su amigo Miquel Costa y Llobera es posible vislumbrar algunos aspectos de los tertulias literarias que existieron en Palma a lo largo del siglo XIX. Además el contenido de las cartas remitidas al amigo Costa evidencian el respeto que hacia

Resum

From correspondence between the Orlandis brothers and their friend Miguel Costa i Llobera, an insight can be achieved into some aspects of the literary get-togethers that were held in the city of Palma throughout the 19th century. The contents of the letters sent by both brothers to their friend, Costa, also highlight their respect for the poet.